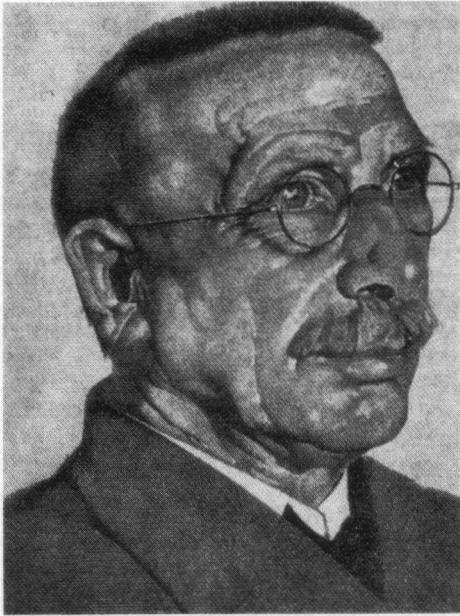

GRONDLEGGER VAN DE NATUURSTUDIE IN NEDERLAND

Portret van Jacobus Pieter Thysse*

Gerard Ouweneel

'Met groot genoegen herinner ik mij nog altijd de eerste bladzijden uit ons Leerboek voor Vaderlandse Geschiedenis, dat wij zestig jaar geleden gebruikten op de Franse School van mijnheer Van der Velde in Woerden. Dat was een beschrijving van hoe ons land er uitzag vóór de komst der Romeinen: allemaal rivieren en overstromingen en bossen, moerassen en plassen, een land, om lief te hebben en dat wij terugvonden in de wildernissen achter Zegveld, waar wij rondpunterden in vaartuigen van allerlei graad van wrakheid, vaak minder veilig dan de uitgeholde boomstammen van onze vrienden, de Batavieren.'

Jac. P. Thysse.

Dat schreef Jacobus Pieter Thysse in 1937, acht- en vijftig jaar geleden, in het Verkade-album 'Waar wij wonen'. En zoals de huidige generatie zestig- en zeventigjarigen met open oog voor natuur en landschap in dit land, met weemoed zullen terugdenken aan het Nederland van hun jeugd, zo kan het bijna niet anders dat in 1937, tegen het einde van zijn leven, ook Thysse wel eens gedacht moet hebben *'waar moet het heen met de natuur en het landschap van Nederland?'* Want tussen 1865 en 1945, de tachtig jaar van Thysse's leven, ging er ook veel mis met de Nederlandse natuur. Hoewel waarschijnlijk niet zo veel als na 1945. Bijna dagelijks valt bij de huidige generatie natuurliefhebbers en natuuronderzoekers de verzuchting te beluisteren *'in de tijd van Thysse...'* En dan volgt een vergelijkende beschrijving tussen de rijke natuur zoals Thysse die ons uit de doeken doet via zijn talloze boeken of artikelen, en de armoedige wegwijnende restanten natuur waarmee wij het in Nederland anno 1995 moeten doen. Door al die publikaties werd Thysse's tijd een referentieperiode. Waarbij wellicht wel eens wordt vergeten dat natuur en landschap uit Thysse's tijd al weinig meer van

doen hadden met het Nederland zoals het er uit moet hebben gezien aan het begin van onze jaartelling. Thysse's tijd was de tijd van het oude Nederlandse cultuurlandschap. Dat landschap moet rond 1850 op zijn fraaist zijn geweest. Met een flora en fauna die toen op zijn rijkst en gevarieerdst was. Vóór Thysse's geboorte begon reeds de achteruitgang: toenemende internationale concurrentie noopte de boeren hun produktiemiddelen te verbeteren, waarbij de technische vooruitgang de boer de middelen gaf zijn wil op te leggen aan de natuurlijke gesteldheid van ons landschap. Tot circa 1900 verliep de ontwikkeling langzaam. Thysse, 35 jaar oud, kon toen in Nederland op excursie gaan in landschappen waarvan wij nu slechts dromen. Maar daarna kwam de ontlustering in een stroomversnelling. In 1924 werd de ruilverkavelingswet van kracht en daarmee werd vrij baan gegeven voor de massale afbraak van landschap en natuur in dit land. De tweede acceleratie naar het einde van het oude en rijke Nederlandse cultuurlandschap heeft Thysse niet meegemaakt. Dat was de oprichting van de EEG in de jaren vijftig. Deze leidde tot een fabrieksmatige aanpak van landbouw en veeteelt, waarin voor natuur geen ruimte is. Wij kunnen ons afvragen of Thysse met zijn blijmoedige en optimistische karakter, indien hij anno 1992 nog eens in de natuur van ons land zou kunnen rondkijken, zijn devies *'onbekommerd'* overeind zou houden. Hoe dan ook, Thysse was zich er van bewust dat er een Nederland vóór hem was geweest met een landschap en natuur waarvan hij in zijn jeugd de relictten aantrof achter Zegveld, bij Woerden. Dus óók Thysse moest het al doen met restanten.

Wie was Jac. P. Thysse? Hij werd geboren in Maastricht op 25 juli 1865. Toen hij drie jaar was verhuisde het gezin naar Grave, waar hij tot zijn achtste jaar woonde. Uit Grave dateerden zijn eerste herinneringen aan de natuur om hem heen. In zijn befaamde boek *'Het Vogeljaar'* schreef hij, en liet daarbij eens op de stijl: *'Mijn eerste herinnering is die van een familie Winterkoninkjes, jongen en ouden, die tevoorschijn kwamen uit een groot rond nest in een meidoorn van de fortwal. Het was een en al blijdschap, verbazing en bewondering.'*

Zo'n zin is typische Thysse-taal. Direct en aantekelijk. Let wel, dit werd geschreven aan het begin van deze eeuw, toen heel wat plechtstatiger taalgebruik gewoonte was. Ongetwijfeld is de wijze waarop Thysse met het Nederlands om-

ging zijn machtigste middel geweest om zijn boodschap 'de natuur is mooi, geniet er van' uit te dragen.

Toen Thyse in Grave woonde was de zogenaamde 'Beersche Overlaat' nog in vol gebruik. Er was daar een stuk Maasdijk laag gehouden zodat, wanneer de rivier te veel water af te voeren kreeg, de dijk op die plaats kon overstromen. Min of meer binnen bepaalde banen zocht het water dan zijn weg tot bij 's-Hertogenbosch toe. Hierdoor was het gehele noordoosten van Noord-Brabant eigenlijk onbewoonbaar. 'Als kind', zo schrijft Thyse, 'wisten wij wanneer dat zou gebeuren en lagen wij 's nachts in bed te luisteren of de kanonschoten al verkondigden of de overstromingen begonnen. 's Morgens was dan het gehele land een watervlakte geworden.' In 1873 verhuisden de Thysses naar Woerden en vijf jaar later, Thyse was toen dertien, ging de familie naar Amsterdam, waar hij naar de kweekschool ging. Na op zijn achttiende 'de acte van bekwaamheid als onderwijzer bij het lager onderwijs' te hebben gehaald, wordt hij onderwijzer. In 1890 krijgt hij zijn benoeming als hoofd van de 'Franse school' in Den Burg op Texel, voor een natuurliefhebber natuurlijk een van de paradijselijkste plekjes in Nederland. 'Mijn leven lang', zo schrijft Thyse in zijn album 'Texel', 'zal ik er mij over blijven verheugen dat ik Texel heb gekozen en al heb ik er maar tweeënhalve jaar gewoond, Texelaar zal ik blijven tot het eind'. Op Texel trouwt Thyse met Helena Bosch. In 1892 keert het echtpaar terug naar Amsterdam. Daar wordt Thyse leraar 'kennis der natuur' aan de

Kweekschool. In 1902 gaan de Thysses in Bloemendaal wonen. In 1921 wordt hij leraar aan het Kennemer Lyceum in Overveen en een jaar later verleent de Universiteit van Amsterdam hem het ere-doctoraat wis- en natuurkunde.

Kort na de terugkeer uit Texel begint de samenwerking met de helaas zo jong, vlak voor de Eerste Wereldoorlog gestorven Heimans. Een samenwerking waarvoor alles en iedereen die in Nederland met natuur te maken heeft, tot op de huidige dag dankbaar kan zijn. In 1893 verschijnt het boekje 'Van vlinders, bloemen en vogels'. In 1897 is er de oprichting van het tijdschrift 'De Levende Natuur'. Dat tijdschrift bestaat nog steeds en is thans bezig aan de drieënnegentigste jaargang. Bij de oprichting van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in 1905 was Thyse een van de stuwende krachten. Het oprichtingsverhaal is overbekend. De gemeente Amsterdam wilde het Naardermeer aanwenden als stortplaats van huisvuil en een inderhaast door gealarmeerde natuurliefhebbers op poten gezette organisatie kon daar ternauwernood een stokje voor steken. Sindsdien is Thyse zich altijd sterk voor Natuurmonumenten blijven inzetten. Hij stelde zich als doel dat 1% van de oppervlakte van Nederland in beheer zou moeten komen van de vereniging.

Het aantal functies dat Thyse bekleedde in natuurbeschermingsorganisaties was groot. En nog indrukwekkender is zijn produktie aan boeken en tijdschriftartikelen waarbij ook nog eens jarenlang een wekelijkse rubriek in het Algemeen Handelsblad. Degeen die eens de moeite

Excursie onder leiding van Jac. P. Thyse in 1923. Jac. P. Thyse op de foto met hoed. 1923.

Foto: Jan P. Stribos.

neemt de Heimans en Thijssse Bibliotheek en het archief te bezoeken, gevestigd in het Hugo de Vries-Centrum aan de Plantage Middenlaan 2C in Amsterdam, die kan niet anders dan diep onder de indruk raken van de omvang van het oeuvre. Wat een gedrevenheid om de natuurbeschermingsboodschap uit te dragen. En ook: wat een universele kennis. Tegenwoordig zijn er specialisten voor planten, voor vogels, insecten, zoogdieren, vissen, enzovoort. Thyse beheerste alles.

Wat voor man was hij eigenlijk? Als leraar doorbrak Thyse de stijve vormelijkheid die aan het begin van deze eeuw de relatie leraar-leerling kenmerkte. Hoe kan het ook anders bij een man die in een van zijn boeken weemoedig terugdenkt aan zijn spijbeldagen tijdens de lagere-schooltijd in Woerden? Als leraar moet hij kostelijk zijn geweest. Niet alleen omdat hij het vak 'kennis der natuur' wist te brengen op een wijze die in die dagen ongekennd was, maar ook omdat hij zich opstelde als een van de leerlingen. In de *Texelse Courant* verscheen eens een ingezonden stuk over de ruwe bende van mijnheer Thyse en ook organiseerde hij op Texel met zijn jongens een sneeuwballengevecht waarover nog jaren werd nagepraat. Thyse komt dus naar voren als een onconventioneel mens met een losse en afwijkende houding alsmede een heldere en humoristische manier om zich uit te drukken, zowel verbaal als schriftelijk. Kortom, Thyse was een prachtmens, waarbij dan ook nog komt zijn tolerantie en optimisme.

Voor de huidige generatie natuurbeschermers is iedere verdere aantasting van de natuur onverteerbaar. Thyse had hierin een ruim standpunt. Toen de Hoogovens het befaamde duingebied

de Breesaap verdrongen, had hij daarmee vrede en had het project zelfs zijn bewondering. Hij was trots op de Zuiderzeewerken en toen tijdens de oorlog het publiek massaal bommen ging omhakken om brandstof te hebben, stelde hij het belang van de mensen primair. Natuurlijk, zo'n zestig jaar geleden bezat Nederland veel meer natuur. Maar zouden Thyse's optimisme en tolerantie ook geen knauw hebben gekregen indien hij nog had meegemaakt hoe de zo door hem bewonderde Rotterdamse haven het natuurmonument De Beer bij Hoek van Holland opslokte? Of indien hij anno 1995 nog eens in dit land zou kunnen rondkijken?

Thyse overleed op 8 januari 1945. Nederland had toen heel wat aan het hoofd, zodat zijn dood pas na de bevrijding in mei 1945 algemeen bekend werd. Ik herinner mij de verslagenheid bij mijn ouders toen zij van Thyse's dood hoorden. Hans Warren werd op 27 oktober 1942 door Thyse bij hem thuis in Bloemendaal ontvangen. In zijn dagboek schrijft Warren: *'Daar zat ik dan eindelijk tegenover de man die ik al zoveel jaren vereerde, een ander woord is er niet voor'*. En even verder lezen wij: *'Alles wat ik me van doctor Thyse had voorgesteld, vond ik bewaarheid in zijn wezen: het gulle, prettig gemakkelijke in de omgang, zijn enthousiasme voor alle nieuwe plannen, de diepe veelzijdige belangstelling voor het gebeuren...'*

Jac. P. Thyse was en is het voorbeeld voor vele, vele biologen. Maar belangrijker is nog dat Thyse voor een breed publiek de poort opende naar het plezier en de voldoening die de vrije natuur geeft. Zonder Thyse zou Nederland stellig minder natuurliefhebbers bezitten dan thans het geval is.

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam

International Federation of Wildlife Photography

Van 8 tot 10 mei 1995 wordt in Zidcholovice, Tsjechië een bijeenkomst gehouden van de International Federation of Wildlife Photography, waarbij ook de IFWP-fotowedstrijd wordt gehouden die is georganiseerd voor de IFWP-leden.

Nadere inlichtingen zijn verkrijgbaar bij IFWP, Matti Torkkoma, Secretary General, Purotie 35, FIN02300 Espoo, Finland, telefoon/fax 358 0 801 5603.

Hergebruik grondwater komgrondenreservaat Het Broek

Nabij Waardenburg ligt het natuurgebied Komgronden Tielerwaarden, lokatie Het Broek, zuidwestelijk van het verkeersknooppunt Deil, binnen het grondwaterbeschermingsgebied van Pompstation Kolff. Het natuurgebied Het Broek ligt in een komkleigebied circa drie kilometer ten noorden van de Waal en heeft een oppervlakte van ongeveer 120 hectare.

Het natuurgebied bestaat grotendeels uit graslanden en twee in tact zijnde eendenkooien. Daarnaast komen er nog enkele bosjes en een restant van een eendenkooi voor. Het beheer van het natuurgebied Het Broek is in

hoofdzaak gericht op de ontwikkeling van botanische en avifaunistische (broed- en trekvogels) waarden.

Van oudsher staat de waterhuishouding in en rond het natuurgebied onder invloed van de grote rivieren.

Als gevolg van de ruilverkaveling in de jaren zestig en de onttrekking van het grondwater is binnen het natuurgebied onvoldoende water van goede kwaliteit beschikbaar.

Staatsbosbeheer en de Waterleiding Maatschappij Gelderland hebben door intensieve samenwerking een aantal praktische oplossingen uitgewerkt om de verdroging, verzuring en vermessing van het natuurgebied zo goed mogelijk tegen te gaan en tevens de bescherming van het waterwingebied te verbeteren. Er wordt getracht de natuurwaarden in stand te houden door het zo veel mogelijk vasthouden van regenwater en het oppompen van oppervlaktewater.

C. Beets, B.D. Volkers & J.T. Wind (redactie): Pompen en toch niet verdrogen. 19 bladzijden, 2 bijlagen (1994). Project tegen verdroging, verzuring en vermessing door hergebruik van grondwater in komgrondenreservaat Het Broek. Rapport van Waterleiding Maatschappij Gelderland N.V., postbus 23, 6880 BC Velp en Staatsbosbeheer, regio Rivierenland, postbus 140, 5384 ZJ Heesch, 04125 - 8111.